

Karolina Pawlak

Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu, Polska,

<https://orcid.org/0000-0002-5441-6381>, karolina.pawlak@up.poznan.pl

Recenzja monografii Piotra Kułyka *Różne oblicza interwencjonizmu w rolnictwie na drodze do zrównoważonego rozwoju. Studium teoretyczno-empiryczne*, Oficyna Wydawnicza Uniwersytetu Zielonogórskiego, Zielona Góra 2023, ss. 320

Review of the monograph by Piotr Kułyk *Różne oblicza interwencjonizmu w rolnictwie na drodze do zrównoważonego rozwoju. Studium teoretyczno-empiryczne* [*Different faces of interventionism in agriculture on the way to sustainable development. A theoretical-empirical study*], Oficyna Wydawnicza Uniwersytetu Zielonogórskiego, Zielona Góra 2023, pp. 320

Słowa kluczowe: interwencjonizm w rolnictwie, polityka rolno-środowiskowo-klimatyczna, zrównoważony rozwój, kraje rozwinięte, kraje rozwijające się.

Keywords: interventionism in agriculture, agri-environment-climate policy, sustainable development, developed countries, developing countries.

JEL: Q01, Q14, Q18

Zachodzące procesy specjalizacji i koncentracji produkcji rolnej wywierają silną presję na środowisko i społeczności lokalne, wywołując potrzebę adaptacji instrumentarium realizowanej polityki rolnej w taki sposób, aby zapewnić opłacalność ekonomiczną produkcji, a jednocześnie nie szkodzić środowisku i dostarczać dobra społecznie pożądane. W politykach rolnych wielu państw rozwiniętych i rozwijających się widoczna jest ewolucja modelu wsparcia sektora rolnego od służącego rozwojowi rolnictwa industrialnego do sprzyjającego rozwojowi zrównoważonemu. Z dużym prawdopodobieństwem można też stwierdzić, że przekształcenia polityki rolnej w politykę rolno-środowiskowo-klimatyczną, zapobiegającą nierównościami dochodowym i społecznym ludności rolniczej, trwale wpiszą się w kształt polityki wsparcia sektora rolnego w państwach o różnym poziomie rozwoju gospodarczego także w przyszłości. Wokół tego problemu została zbudowana narracja recenzowanej monografii, która wpisuje się w jeden z – zawsze aktualnych i budzących żywe zainteresowanie ekonomistów – nurtów dyskusji nad potrzebą, istotą i zakresem aktywnej polityki państwa w gospodarce, a szczególnie w sektorze rolnym.

Autor podjął się udzielenia odpowiedzi na pytania: jak interwencjonizm w rolnictwie może wspierać zrównoważony rozwój rolnictwa oraz jakie są uwarunkowania i skutki tego oddziaływania? Sformułowany problem badawczy jest ambitny i w moim przekonaniu – dzięki rozbudowanym studiom literaturowym i przeprowadzonym analizom empirycznym – został rozwiązany z powodzeniem. Należy podkreślić,

że literatura przedmiotu dotycząca kwestii zrównoważonego rozwoju rolnictwa jest niezwykle bogata, jednak stosunkowo nieliczne są kompleksowe studia o charakterze teoretyczno-empirycznym i szerokim zakresie podmiotowym badań, obejmującym kilkadziesiąt państw świata różniących się uwarunkowaniami społeczno-gospodarczymi i specyfiką sektorów rolnych. Takie cechy posiada monografia Piotra Kułyka. Autorowi udało się w syntetyczny sposób uchwycić złożony obraz współczesnego interwencjonizmu rolnego i – mimo występujących różnic – zidentyfikować uniwersalia ścieżek przekształceń polityki wsparcia sektora rolnego w kierunku trwałego zrównoważenia.

Zasadnicza część książki składa się z pięciu rozdziałów. Pierwszy z nich pełni ważną rolę z punktu widzenia poszukiwania zasad funkcjonowania interwencjonizmu w rolnictwie. Zawiera bowiem teoretyczne podwaliny podjętego problemu badawczego. Jego zaletą jest nie tylko syntetyczne, a zarazem krytyczne przedstawienie aspektów historycznych dotyczących aktywnej roli państwa w sektorze rolnym, ale przede wszystkim uwzględnienie nowych uwarunkowań kształtujących politykę rolną i kwestię agrarną, związanych z czynnikami o charakterze społecznym, środowiskowym i klimatycznym.

Rozdział drugi służy zidentyfikowaniu wyznaczników koncepcji zrównoważonego rozwoju rolnictwa. Lektura zamieszczonych w nim rozważań pozwala ustalić, czy – a jeśli tak, to w jakim stopniu – w rolnictwie jest realizowana koncepcja zrównoważonego rozwoju oraz jakie znaczenie odgrywa rolnictwo w zrównoważonym rozwoju w ujęciu krajowym i globalnym. Analizując przesłanki zrównoważonego rozwoju rolnictwa, autor odwołuje się do koncepcji wielofunkcyjności rolnictwa i obszarów wiejskich oraz definiuje relację między zrównoważonym rozwojem rolnictwa i zrównoważonym rozwojem obszarów wiejskich. Mając na uwadze, że kluczowym problemem polityki rolnej jest powiązanie rozwoju rolnictwa z jego oddziaływaniem na środowisko, dowodzi konieczności operacjonalizacji polityki rolnej, a więc kształtowania interwencjonizmu zgodnie z paradygmatem zrównoważonego rolnictwa.

Rozdział trzeci poświęcono kwestii oddziaływania interwencjonizmu na rzecz zrównoważonego rozwoju rolnictwa. Przeprowadzone badania skłoniły autora do sformułowania wniosku, że rozwiązania w zakresie interwencjonizmu w rolnictwie są coraz bardziej ukierunkowane na kreowanie zrównoważonego rozwoju, a dodatkowo systemy wsparcia wewnętrznego rolnictwa reagowały na zmiany uwarunkowań prowadzenia działalności rolniczej wywoływane kolejnymi kryzysami natury globalnej, takimi jak np. pandemia COVID-19. Autor zauważył, że w warunkach zagrożenia epidemicznego zbudowano szeroką infrastrukturę instytucjonalną, za pośrednictwem której wsparcie dedykowane dla sektora rolnego było przekazywane beneficjentom. Może to świadczyć zarówno o występowaniu zjawiska *rent seeking*, jak i poprawie drożności systemu wsparcia. Z jednej strony adaptacja polityki rolnej dokonana w obliczu poważnego szoku egzogenicznego napawa optymizmem co do sprawności instytucjonalnej i skuteczności podejmowanych rozwiązań politycznych. Z drugiej jednoznacznie wskazuje, że priorytetem i koniecznością jest polityka rolna, która stymuluje wzrost produkcji, usuwając zakłócenia płynące z otoczenia konkurencyjnego i pozwalając rolnikom reagować na sygnały rynkowe przy podejmowaniu decyzji dotyczących struktur produkcji. Niezwykle interesującą

i wartościową z poznawczego punktu widzenia część rozdziału trzeciego stanowi autorska klasyfikacja modeli interwencjonizmu, identyfikująca pięć ścieżek realizacji polityki finansowego wsparcia rolnictwa. Wskazują one na duże zróżnicowanie w zakresie stosowanego instrumentarium polityki rolnej, zarówno w jego strukturze, jak i przekształceniach dokonywanych w latach 2000–2020.

Rozdział czwarty książki koncentruje się na uwarunkowaniach społeczno-środowiskowych i ekonomicznych interwencjonizmu w rolnictwie. W tej części pracy autor bada alokacyjny i dystrybucyjny wpływ interwencjonizmu na dostosowania zachodzące na krajowych rynkach produktów i nakładów do produkcji. Dowodzi silnego zróżnicowania struktur produkcyjnych oraz nierówności dochodowych i społecznych gospodarstw rolnych, wynikających nie tylko z prowadzonej polityki wsparcia rolnictwa i polityki ogólnogospodarczej, ale także uwarunkowań krajowych i lokalnych, w tym o charakterze historycznym. Elementem *novum* są rozważania dotyczące modeli przemian środowiskowo-społecznych i ekonomicznych obserwowanych w sektorze rolnym w warunkach stosowania określonego instrumentarium interwencjonizmu. Przeprowadzone analizy w istotny sposób poszerzają dotychczasowy stan wiedzy o transformacji modelu interwencjonizmu w kierunku polityki rolno-środowiskowo-klimatycznej i jej efektach w krajach o różnym poziomie rozwoju gospodarczego i znaczeniu rolnictwa oraz zróżnicowanych zdolnościach do zaspokajania potrzeb żywnościowych i minimalizowania negatywnego oddziaływania na środowisko.

Kluczową częścią monografii jest rozdział piąty, zawierający wyniki autorskich, oryginalnych analiz pozwalających w syntetyczny sposób uchwycić złożony obraz współczesnego interwencjonizmu rolnego i ocenić jego oddziaływanie na gospodarowanie zasobami, efekty produkcyjne i środowisko. W odniesieniu do ostatniego ze wskazanych obszarów należy podkreślić, że wykonane analizy mają nie tylko walory poznawcze, ale i aplikacyjne. Uzyskane wyniki umożliwiają bowiem ocenę skuteczności polityki rolnej w zakresie oddziaływania na środowisko oraz sformułowanie rekomendacji w zakresie rozwiązań pozwalających zredukować negatywny wpływ produkcji rolnej na środowisko.

Zwieńczeniem rozważań podjętych w monografii jest syntetyczne porównanie ścieżek interwencjonizmu w rolnictwie oraz uzyskiwanych w wyniku jego stosowania efektów środowiskowo-społecznych i ekonomicznych. Wykonane analizy przemian w interwencjonizmie w połączeniu z efektami opisującymi trzy wymiary zrównowżenia pozwoliły na wykazanie uniwersaliów i osobliwości interwencjonizmu w rolnictwie. Z jednej strony autor dowiódł, że poszczególne rodzaje wsparcia finansowego kierowanego do rolnictwa w krajach rozwiniętych i rozwijających się, ze względu na ich specyfikę społeczno-gospodarczą i specyfikę sektora rolnego, mogą dawać różne efekty. Z drugiej strony, mimo występujących w analizowanej grupie krajów rozbieżności zarówno w strukturach finansowego wsparcia rolnictwa, jak i w zachodzących w tym zakresie procesach dostosowawczych, udało mu się zidentyfikować spójny i kompletny obraz ścieżek przekształceń współczesnego interwencjonizmu w rolnictwie w kierunku trwałego zrównowżenia.

Podsumowując, monografia Piotra Kułyka stanowi wartościowe teoretyczno-empiryczne studium przekształceń interwencjonizmu w rolnictwie od klasycznego

modelu stymulowania krótkookresowej efektywności nastawionej na efekty ekonomiczne do polityki wsparcia zrównoważonego rozwoju. W moim przekonaniu autor dokonał udanej próby usystematyzowania istniejącej w tym zakresie wiedzy, wnosząc przy tym nowe wartości w postaci sklasyfikowania realizowanych modeli interwencjonizmu rolnego i ścieżek przekształceń struktur rolnych, dokonujących się w badanych krajach pod wpływem realizowanej polityki interwencjonizmu. Wartością dodaną podjętych rozważań jest uzupełnienie wywodu prowadzonego na podstawie studiów literaturowych rzetelnymi, empirycznymi dowodami oddziaływań interwencjonizmu rolnego na gospodarowanie zasobami oraz ekonomiczne, środowiskowe i społeczne aspekty zrównoważonego rozwoju rolnictwa w krajach o różnym poziomie rozwoju gospodarczego. Według mojej najlepszej wiedzy jest to jak dotąd jedyne tego rodzaju opracowanie w krajowej literaturze przedmiotu.